

Hanram

AYLIK KÜLTÜR SANAT VE FOLKLÖR DERGİSİ

TESTİLERİ

LOKANTA

YIKAMA

YAĞLAMA

AKARYAĞI

TESTİLERİ HİMETİ **38**

ADRES: Cumhuriyet Bulvarı No: 10, Kat: 1, 06100 Ankara

Arşiv Gözetim ve Kontrol No: 28280

HARRAN

Aylık Kültür, Sanat ve Folklor
Dergisi

☆☆☆

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
S. Ahmet OYMAK

☆☆☆

Yayın Yönetmeni
Ahmet KAYA

☆☆☆

ŞUBAT 1991
SAYI : 38

☆☆☆

Fiyatı : 3.000 TL. (KDV dahil)

Yıllık Abone : 30.000 TL.

Yurtdışı : 25 DM.

Yazılı izin alınmadan alıntı yapılamaz.
Gönderilen yazılar yayımlansa, yayımlan-
masın iade edilmez.

Reklamlar pazarlığa tabidir.

Yazışma Adresi :

P.K. 44 63100 ŞANLIURFA

İdare Merkezi :

Hazar Pasajı No : 12 TEL : 101 32

ŞANLIURFA

Abone bedelleriniz için :

Posta Çekli : Ahmet KAYA 736018

Dizgi ve Baskı :

ÖZDAL Basım Yayın Tic. Ltd. Şti.

İpekyol No : 47 P.K. 135

TLF : 329 34 - 329 35 ŞANLIURFA

İÇİNDEKİLER

- * Sunuş
(Harran)
- * Hayriyye-i Nabi'ni Tanımı
(M. Atilla MARAŞ)
- * Hayyat Bin Kays El-Harran
(Harran)
- * Bir Filistinli Çocuğun Ağzından (Şiir)
(Hanifi DÜŞMEZ)
- * Urfa Tarihinden Belgeler
(Muslum AKALIN)
- * Yazılı Kaynaklarda Geçen
Birecik Camileri ve Türbeleri
(A. Cihat KÜRKÇUOĞLU)
- * Ölümü Seven İbrahim Bey (Şiir)
(Seyyid A. KAYA)
- * Urfa'nın Kurtuluşu ve Anadolu Basını
(Yrd. Doç. Dr. İsmail ÖZÇELİK)
- * 1316 Takvim-i Evkat ve Şühurda Urfa
Suruç ve Birecik Kazaları
(Mehmet OYMAK)
- * Şeyh Mes'ud Türbesi ve Şeyh Mes'ud
Hakkında Yeni Bir Görüş
(Mahmut KARAKAŞ)
- * Urfalı Güzele Rubailer
(A. Naci İPEK)
- * Güladam (Şiir)
(Mehmet OYMAK)
- * Güde'to Urfa and Harran
(S. A. K)

SUNUŞ

Bu sayımızda da geçen sayılarda olduğu gibi M. Atilla MARAŞ Divan Edebiyatı'nın büyük simalarından hemşehrimiz Nabi üzerine araştırmalara devam etmektedir. Ele aldığı konu, buğine kadar yayınlanmayan Hayriyye-i Nabi'nin tanımı ve incelenmesi ...

Araştırmacı Müslüm AKALIN, yine Urfa Kurtuluş Tarihi'nden bir takım belgeleri gün ışığına çıkarıyor. Umulur ki bu belgeler, gerçek tarihimize ışık tutar. Sanat Tarihçisi A. Cihat KÜRKCÜOĐLU, Birecik Türbeleri ve yazılı kaynaklarda geçen Birecik camilerini ele alarak, sanat tarihimize yeni yeni değerler kazandırma çabası içinde. Yrd. Doç. Dr. İsmail ÖZÇELİK, Urfa'nın Kurtuluşu ve Anadolu Basını başlıklı makalesiyle, Kurtuluş Tarihimize başka bir açıdan bakıyor. Mehmet OYMAK, önceki sayımızda yayınladığımız 1316 Takvim-i Evkat ve Şühur'da Urfa, başlıklı yazının son bölümüyle konuyu tamamlıyor. Mahmut KARAKAŞ, Şeyh Mesud Türbesi ve Şeyh Mes'ud hakkında yeni bir görüş incelemesiyle, aldığığımız üslubunu değiştirmiş görünüyor.

Şiirleriyle, M. Adil OYMAK, Seyyid A. KAYA, Hanifi DÜŞMEZ, Bekir URFALI dergimizin diğer konukları arasında.

Sayın okuyucularımızdan isteğimiz (ki bu onların isteğiyle orantılıdır.) Derginin daha iyi, daha doyurucu olması için, ellerinden gelen maddi ve manevi desteklerini sürekli kılmaları.

HARRAN

HAYRİYYE-İ NABİ'NİN TANIMI

M. Atilla MARAŞ

17. asrın en önemli, en güzel ve ustaca yazılmış, bizde ve Avrupa'da çok tanınmış mesnevisi olan Hayriyye, Şair Yusuf Nabî'nin kendisine şöhret kazandıran bir eseridir.

Hayriyye; fikri-didaktik ve ahlâki mesnevi sahasının en belli başlı eserlerinden biridir.

Hayriyye, edebiyatımızda çocuğa hitap eden ilk eser olma özelliğini taşımaktadır.

Şair Nabî, Hayriyye'yi yedi yaşındaki oğlu Ebu'l-Hayr Mehmed Çelebi'ye hitab eden bir üslupla H.1113/M.1701'de Halep'te bulunduğu sırada mesnevi tarzında yazmıştır.

Hayriyye, 35 bölüm başlığı altında 1648 beyitten oluşmaktadır. Fa'ilâtün-fa'ilâtün-fa'ilun vezniyle yazılan bu eser ilk bakışta Ferididdün Attar'ın Penç-nâmesini hatırlatırsa da gerçekte ondan çok farklıdır.

Nabî'nin Hayriyye'sinde; çok okumuş ve tecrübe kazanarak yüksek bir kültür seviyesine erişmiş, olgun bir insanın görüşleri ile karşılaşmaktayız.

Nabî'nin Hayriyye'si tanzimat döneminde bile sevilip ilgi görmüş, ancak günümüze kadar bu ilgi devam etmemiştir.

Gibb'in "Osmanlı Şiiri Tarihi" nde (C. III, Londra, 1904) beğendiği bir eser olan Hayriyye-i Nabî, bir çok defa basılarak yayımlanmıştır. Ayrıca Pavel de Courteille, Fransızca tercümesi ile beraber Türkçe metnini yayınlamıştır. (Conseils de Nabî Efendi, Paris 1857)

Bizim bu çalışmamız için yararlandığımız nüshası, Hicri 1292'de İstanbul Yahya Efendi Matbaası'nda basılmış olan nüshasıdır.

Hayriyye-i Nabî'nin tanımı adı bu tebliğimizde, Hayriyye'nin bölüm bölüm kısa bir özeti verilerek tanımı yapılmıştır.

Bu çalışmada bana yardımcı olan Eskişehir Kanatlı Lisesi Müdürü Sayın Mustafa Keleşoğlu'na teşekkür ediyorum.

1- Giriş Bölümü :

64 beyittir. Gelenek olduğu üzere Allâh'a (cc) hamd Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (A.S.V) Salat-ı selâm ile başlar.

2- Matlab-ı İcmal-i ahvâl-i peder :

Kendi otobiyografisinden söz eder. Ruha'lı (Urfa'nın eski adı) olduğundan, Edirne ve İstanbul'da kaldığından ve Halep'de bulunduğundan bahseder.

3- Sebeb-i nazm-ı nasihatname :

Eseri, oğlu Ebu'l-Hayr için yazdığını, bu sebeple adını Hayri-name koyduğunu anlatır.

4- Nazm-ı cemil-i şuruf'ül-İslâm :

Herşeyden önce hane-i dinin tamin gerekir. İslâm Dairesi'nin içi, rahatlık dışında kalmak ise alettir.

5- Der beyan-ı ibtidâ-yı lazime-i din-i mübîn :

Mü'min olmanın ilk şartı Kelime-i Şahadet getirmektir.

6- Ma-hasal-ı fazl-ı salat :

İslâmın ikinci şartı olan namaz anlatılır. Namaz anlatırken hadisi şeriflerden iktibaslar yapar.

7- Der beyan-ı şeref-i siyam :

İslâmın üçüncü şartı oruç ele alınır. Oruç'un, rıyanın girmediği yegane ibadet olduğu anlatılır. Oruç tutanlar, rahmet sofrasına, Cennet nimetlerine, tutmayanlar ise Cehennem azabına ulaşırlar.

8- Matlab-ı hacc ü tavaf ü arafat :

İslâmın dördüncü şartı Hac'dan söz edilir. Kâbe, Hacer-i esved, zemzem, Arafat ve Mina'dan bahis açılır. Umre yapmanın fazileti anlatılır.

9- Matlab-ı fazl-ı zekat ü sadakat :

Zekat'ın Allâh'ın (cc) hakkı olduğu, verilmediği takdirde malın temizlenemeyeceği, zekatsız malın telef olacağı, verildiğinde ise malın bire on artacağı anlatılır. Sadakanın ise zekatın tamamlayıcısı olduğu vurgulanır.

Bölümün devamında; açları doyurmanın, hacet sahiplerinin ihtiyaçlarını gidermenin, çocukları sevindirmenin, yetimlere sahiplik yapmanın faziletlerinden bahseder.

10- Matlab-ı danis-i enva-ı ulum :

İlimin faziletinden ve öğrenilmesi gerekli olan ilimlerden sözeder. Cehalet ölüm, ilim ise hayattır. İlimin sonu yoktur. İlimlerin hepsinin öğrenilmesini fakat hepsiyle amel edilmemesini öğütür.

11- Matlab-ı marifet-i rabhani :

Bu bölümde daha çok tarikat ve tasavvufa alakalı sözler bulunmaktadır.

12- Derbeyan-ı şeref-i İstanbul :

İstanbul'un ilim ve marifet merkezi olduğu tasvir edilir. Bütün güzel sanatların kaynağı İstanbul'dur. Bu bölümde Nabi taşralılara çatar, Taşralıların şirden, inşaadan anlamadıklarını, paradan başka birşey düşünmediklerini söyler. Taşralıların en âlim geçinenlerinin bile cahil olduğunu savunur.

13- Matlab-ı lazime-i hüsn ü cemal :

Bu bölümde Nabi güzel'den ve güzelliğinden sözeder. Güzellerin çeşitli azalan teğbihlerle anlatılır.

14- Matlab-ı kaide-i istiğna :

Kimseye arz-ı haos etmemeyi, kendi değerini yüceltmeyi, kimseden lütf beklemeyi, izinsiz bir mala el uzatmamayı, minnetle olan nimetli yemeyi ve bunların kötülüklerini anlatır.

15- Der beyan-ı sıfat-ı hezl ü mizah :

Latife yapmanın düşmanlığa sebep olduğu, ancak yerinde yapılırsa hoş olduğu, gıybet ile bir kişiyi zemm etmenin kötülüklerinden bahseder.

16- Der beyan-ı şeref-i lutf u kerem :

Kimseye buğz ve adavet etmemekten, hidayet ve lön göstermemekten, çevr etmemekten, mahkemelerde uğraşmamaktan, şer işlerle uğraşmamaktan, kimseden şikayetçi olmaktan ve bunların faydalarından bahseder.

17- Der beyan-ı hulk-i hasen :

Riyadan kaçınmayı, güzel huylu olmayı, meclislerde fazla konuşmamayı, kimseyi cehaletle suçlamamayı tavsiye eder.

18- Neyh-i etvar-ı nifak ü tevizt :

Nifaktan, yalandan, hileden, mekrden sakınmayı anlatır.

19- Neyh-i alude-qi i reml ü nücum :

Reml ve nücum hakkında menfi olan görüşlerini anlatır.

20- Neyh-i alayis-i cam-ı isret :

Kötülüklerin anası olan içki ile sefa etmemeyi, bacle-perest olmamayı, sarhoğlara karşı gelmemeyi, beng ve esrara mübtele olmamayı, tiryaki gibi bir lakabla anılmamayı tavsiye eder.

21- Neyh-i alayis-i zilb-i sur'at :

Altının erkekler için serri aye, kadınlar için süs olduğu, elbise için kavı a edilmemesi, samur kürk giyilmemesi, insanı ihtişama tutulmaması, malı israf etmemesi anlatılır. Faiz almamayı ve vermemeyi, masrafı fazla yapıp borca batmamayı tavsiye eder.

22- Neyh-i ayani ve zulm-i fukara :

Bu meslek hakkında müsbet olmayan fikirlerini söyler.

23- Neyh-i alude-qi-i kizb ü nifak :

Kizb'in İslâm'da yeri olmadığını, devamlı olarak Allah adına yemin edenlerin yalancı olduğu, bazı kimselerin yalancı vellik yaptığı, buna karşılık gerçek evliyanın nasıl olduğu anlatılır.

24- Der beyan-ı ferah-ı fasl-ı bahar :

Allah'ın insanlar için yaratdığı tabiatı, koruyup güzelleştirmesini, buralarda öten bülbül ve kuş seslerini dinlemesini, bülbül sesinin insanoğluna verdiği haz ve sürurdan istifade etmesini öğütür.

25- Matlab-ı hüsn-i kelam-ı mevzun :

Şirden, inşaadan, şirin nasıl olacağından bahseder.

26- Der beyan-ı sabr ü sekib :

Sabırın, Allah'ın güzel isimlerinden biri olduğu anlatılır. Daha sonra evlenme üzerinde durulur. Evlenmeyip cariye edinmenin faydaları, bir kadına mahsur kalmanın zararları anlatılır.

27- Matlab-ı mezra-ı pest ü hirmen :

Ziraatın faydalarından, icara vermenin zararlarından, kendi eli ile ekibilmenin faydalarından, çiftliğin külfetlerinden ve insanı köylüleşmesinden, bu nedenle de iyi olmadığından söz eder.

28- Matlab-ı dağdağ-ı paşayı :

Paşalığın belâlarından, makamların para ile alındığından, devamlı azil edilme korkusu altında bulduklarından, halka zulüm ettiklerinden söz eder.

29- Matlab-ı nehy-i kaza ve kismet :

Kadılık ve kassamlıktan bahseder. Asrında kadılığın müşkil olduğunu, fetvaya bile rüşvetin kanıştığını, rüşvetle davaların halledildiğini, kadıların halka zulmettiklerini, kaza makamının zalimlerin eline düştüğünü anlatır.

30- Nehy-i bazıçe-i nerd ü satranç :

Satrançla ilgilenmemeyi, oyunun sonunun ağlamak olduğunu anlatır. Ancak satranç, yorulan zihnin dinlenmesi için cevaz verildiğini ifade eder.

31- Marlab-ı hâceci-i Divani :

Bu bölümde çeşitli mansıbların kötülüklerinden söz eder. Hâceci-i divani de bulunmanın, şerefinden, rahatlığından söz eder. (Divan katipliği) Herkesçe muhterem karşılanmasından dolayı da oğlunun bu mesleği seçmesini arzular.

32- Nehy-i amiziş-i kayd-ı ikbir :

Madenciden albin yapılamayacağını söz eder. (Koruyula ilgili bir de hikaye anlatılır.)

33- Der beyan-ı nakl-i zarar-ı kelâm :

Bu bölümde nemmanlığın, gammazlığın kötülüklerinden bahsedilir. Böyle kötü huylu insanların hiçbir şekilde rahbet görmediklerini, herkesin bunlardan kaçtığını, kimsenin bunlarla arkadaşlık yapmadığını anlatır.

34- Mebhas-i lazime-i hikmet ü tıp :

Tibbin, öğrenilmesi gereken ilimlerden olduğu, tabibi-i hazikin olmadığı yerde ikametinin olmayacağı, tabiblerin tecrübeye sahip olmaları gerektiği anlatılır. Kendi zamanındaki tabiblerin çoğunun cahil olduklarını, insanların canlarını düşünmediklerini, para için uğraşıklarını ifade eder.

35- Mebhas-i lazime-i hayr-dua :

Bu son bölümde Nabî, oğlu Ebu'l Hayr'a Allah'ın uzun ömür vermesini diler ve O'nun emirlerine muti olmasını tavsiye eder. Daha sonra sakinması gereken şeyleri sayar, hayır dualarda bulunur. Tavsiye ve dualarından bir kısmı şöyledir:

Hayr ide hazret-i hak encamun
İtidal üzre geçe eyyamın.

Cem olup hanane hayr ü bereket
Girmeye kisene mal-ı rüşvet.

Lokma-i zehr-i riba ylmeyesin
Ne güzel bad-ı hava dimeyesin.

Keş-i hal itmeyesin bi-derde
İltica itmeyesin namerde.

Lutfdan gayriye dest açmayasın
Halka lutf eylemeden kaçmayasın.

Çok ola malın ile evladın
Arta evladun ile iradun.

Görme derd-i ser ü çeşm ü dendan
Olma muhtac-ı hekm-i devran.

Mal ü mülkünde zarar çekmeyesin
Sahn-ı alemde keder çekmeyesin.

Daima hürrem ü handan olasın
Ceme-puş-ı serv-i saman olasın.

Her şebün kadr ola her ruzun id.
Göresin devlet ile ömr-i mezid.

Çün Ebu'l Hayr konuldu namun
Hayr ide Hazret-i Hakk encamun.

Sultan Beyazid civarında, ırgad pazarında Şeyh Yahya Efendi'nün matbaasında tab ü temsil olunmuştur. Fi.7 cemazilil -evvel Sene 1292.

HAYYAT BİN KAYS EL-HARRANİ

Harran'da yetişen evliyanın büyüğünden, ariflerin önde gelenlerinden ismi, Hayyat bin Kays bin Rahhal bin Sultan el, Ensari el Harrani'dir. Irak'a bağlı Harran şehrinde doğduğu için "Harrani" nisbeti ve "şeyh ül küçve" lakabı ile meşhur olmuştur. Doğum tarihi hakkında, kaynaklarda bir bilgiye rastlanmamıştır. Ömrünün 50 sermesine yakını Harran'da geçirmiş bir velidir. İnsanlar ve bazı sultanlar, onu ziyaret edip duasını alırlar, onunla birlikte bereketlenirdi. Yüksek hallerin ve kerametlerin sahibi olup, ehliyeti, ihlası, iffeti ve dinine çok bağlı bir zat idi. Cömertliğiyle meşhur idi. 581 (m. 1185) yılında orada vefat etti. Harran'ın dışına defnedildi. Kabri, ziyaretçilere açık bulundurulmaktadır.

Büyük bir veli olan Hayyat bin Kays hazretlerinin çok kerametleri görülmüş, akılları durduracak hayret verici halleri müşahade edilmiştir. Büyük himmet sahibi olup, yüksek makamlara kavuşmuştu. Keşf ve kerametleri, açık ve meydanda olan bir zat idi. Allah'ü Teala'ya yakınlık derecesi bakımından yüksek bir makamda bulunuyordu. Hakikat ilimlerinde derin bir bilgisi bulunuyordu. Sayısız kerametleri yanında, hakikatlerle dolu, sözleri de vardı. İlimde ve tarikatte o kadar yükselmişti ki, himmet ve tasarrufları "Yed-i Beyza" ya benzetilirdi. Yed-i Beyza Musa aleyhiselamın mucize olarak gösterdiği beyaz ve parlak olan sağ el olup, istediği zaman koyuna koyup çıkardığı zaman ilahi bir nur gibi parlardı. Düşmanları bu ilahi nuru gördüklerinde, hemen kaçıp kaybolurlardı. Bu ta'bir, mecaz olarak, keramet ve harikulade haller ve meziyetler hakkında da kullanılırdı... O, her yönden ilim ve hal sahipleri-

ne ışık tutmuş ve kendisine ilim, hal ve zühd yönünden reislik verilmiştir. Bu hususlarda, bir çok evliya kendi talebelirinin terbiyesini ona havale etmişler ve onun sayesinde birçok kimse makam ve hal sahibi olmuştur. Ondan sayısız kimseler, ders ve feyz almışlardır. Yetiştirdiği ve mezun ettiği talebelerin sayısı hayli kalabalıktır. Yetiştirilmiş olduğu talebeler, karanlık bir gecede yıldızlar gibi parlayan, seçilmiş ve keramet sahibi zatlar idi.

Evliyanın büyüklerinden bir çoğu, onun hallerini beğenip, söylediklerini tekrar etmişler ve birçok alimde, onun büyüklüğünü her vesileyle dile getirmişlerdir. Alim ve cahil herkes, ondan istifade etmiş, Harran halkının başı sıkıştığında hemen ona koşmuştur. Mesela Harran ovasında bazan suyun damlası günlerce bulunmazdı. Halk hemen, Hayyat bin Kays hazretlerine koşar, onun duasını alır, duasının himmet ve bereketi ile yağmur yağar, halk susuzluktan kurtulurdu. Bu hususta onun yardımları saymakla bitmez. Sultan Nurettin Zengi onu ziyaret edip, Hristiyanlara karşı yaptığı cihadda azim ve gayretini kuvvellenendirirdi. O da onun muvaffak olması için dua ederdi. Sultan Selahaddin-i Eyyubi'de ziyaret eder, ondan dua isterdi. Dasını alarak yaptığı harbi kazanırdı.

KAYNAKLAR

İslam Alimleri Ansiklopedisi Cilt 6 Sh.

225 / İhlas Yayıncılık

- a) Tabakat-ül Kübra Cilt I Sh. 153
- b) Kalaik-ül cevahir Cilt Sh. 115
- c) Şezerat-üz Zeheb Cilt 4 Sh. 269
- d) Camiu keramet-il Evliya Cilt I Sh. 410
- e) Tabakat-ül Evliya Sh. 430
- f) Nefahat-ül Uns Sh. 612

BİR FİLİSTİNLİ ÇOCUĞUN AĞZINDAN

Hanifi DÜŞMEZ

*Ben Filistinliyim.**Yaşım bir, ninnim kurşun sesleri
Annem kucağında alıp kaçarken beni
Yaşamını yitirdi.**Ben de kaybettim gözlerimi...**Ben Filistinliyim.**Yaşım iki...**Tanıyamadım beşiği,**Al Makasset'te bir aydan beri,
Veririm ölüm, kalım mücadelesi.**Ben Filistinliyim.**Yaşım üç...**Oynayamadım doyunca, sokak aralarında.
Çamurdan evler yapamadım,**Kağıttan gemiler...**Ne ağlayan bebeğim oldu, ne de bisikletim,
Şarapnel parçalarıdır misketim.**Ben Filistinliyim.**Yaşım dört...**Kırlarda koşamadım, çember çeviremedim,
Çiçek toplayamadım, taç yapamadım,
Ekmek diye, taş taşıdım sepetimde.**Ben Filistinliyim.**Yaşım beş...**Bir ağaca tırmanamadım,**Seyredemedim dünyayı tepesinden,**Kedilerle oynayamadım,**Bir bazuka parçasını düdüğ sandım.**Kulağım hasret kaldı, saat tiktaklarına,**Bir gün olsun doğuşunu göremedim güneşin,**İşitemedim horoz seslerini...**Ben Filistinliyim.**Yaşım altı...**Okullu olamadım,**Çantamı taşıyamadım sırtımda,**Bahçede oynayamadım,**Şarkılar söyleyemedim,**Sonunda döndüm bir nişan tahtasına.**Ben Filistinliyim.**Yaşım yedi...**Sapanla taş fırlattım,**Bir kuş avlarcasına,**Bir kurşunla avlandım.**Topraksız doğmuştum ben,**Vatansız öldüm.**Ben Filistinliyim.**Yaşım oniki...**Odun diye kırdılar kollarımı,**Gözlerimi oyduklar, kararttılar dünyamı,**Başıma yıktılar ocağımı.**Ben Filistinliyim.**Yaşım onsekiz...**Yaşayamadım gençliğimi,**Bir gülü rozet diye takamadım göğsüme,**Toprağa atılan bir tohum gibi,**Gülümsedim ölüme.**Gençliğimde yaşadım ihtiyarlığı,**Merhaba demek için, bir diriliş gününe,**Doğacak günü bekledim.*

URFA TARİHİNDEN BELGELER

Müslüm AKALIN

Geçen sayıda Ermeni Yetimlerevi Yöneticisi Amerika'lı Miss Holmes'in anı kitabından Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Bey'in bir mektubunu aktarmıştık. Bugün A. Rıza Bey'in bir başka mektubunu yayınlıyoruz. Kitapta mektubun tarihi yok, ancak içeriğinden, Milli Kuvvetlerin Külâflı Tepesini almasından sonra, büyük ihtimalle 18 Şubat 1920 de Miss Holmes'a yazıldığı anlaşılıyor:

"Size kişisel düşüncelerimi açıklamama müsaade ediniz. Benim isteğim Urfa'nın barış içinde olmasıdır. Şehri politik akımların zehirli oklarından koruyabilirsem görevimi başarmış olacağım. Bu hedefe ulaşmak için bakalım Fransız işgal kuvvetleri ile Kuvayı Milliye arasında bir barış yolu bulabilir miyiz? Bunu gerçekleştirmenin üç yolu var kanaatimce:

- 1) Fransız kuvvetlerinin Urfa'yı terketmesi için anlaşmaya varmak,
- 2) Milli güçlerin dağıtılması,
- 3) Fransız kuvvetlerini uzaklaştırmak ve yönetimi milliyetçilere vermek.

İlk iki varsayımı birlikte değerlendirelim. Kuvayı Milliye hareketi gerek Türk gerek Fransız hükümetlerinin niyetlerine karşıdır. Bu nedenle milliyetçiler İstanbul'daki Türk hükümetinden korkarak Fransızlarla anlaşmaya kalkışamazlar. Diğer taraftan Kuvayı Milliye'yi kuran ve başında bulunan kişiler böyle bir anlaşmayı kabul edemezler. Çünkü haklarını savunduklarını öne sürerek silaha sarılmışlardır. Ben dahi böyle bir düşünce belirtsem bana hain gözüyle bakarlar.

Şehrin Fransızlar tarafından bırakılması halinde onların da burada bir kumandanları ve valileri var., eğer bu iki görevli burada ki koşulları değerlendirip şehri terke karar verirlerse kendi hükümetleri onları bu işten sorumlu tutamayacaktır. Eğer derinlemesine dü-

şünülsürse görecektir ki şehrimizden çıkmakla insanlığa hizmet etmiş olacaktırlar.

Eğer Fransız işgali gerçekten Barış Konferansı'nın kararıyla bu kuvvetler gidip daha büyük bir güçle dönebilir. Toplar ve makineli tüfeklerle problemi çözebilirler. Fakat eğer Fransız işgali Barış Konferansı'nın kararları arasında yoksa, Fransız kuvvetleri, dün aldığı dersin açıkça gösterdiği gibi (önemli bir mevkin kaybedilmesi, ayrıca milliyetçilerin ele geçirdiği 17 esir ve üç makineli tüfek) elindeki kuvvetlerle ayaklanmış olan bir millete karşı koyamayacaktır ve kan akmasını devam ettirmenin insanca olmadığını itiraf edecektir.

Siz de bu konular hakkında etraflıca düşünürseniz, hangi bakış açısından olursa olsun göreceksiniz ki hem Fransızların hem de Türklerin çıkarları için Fransız işgal birliklerinin geri çekilmesi gereklidir. En azından kısa bir süre için. Sizden ricam bu konuyu düşünmeniz ve bu görevi başarmanızdır. Böylece insanlığa büyük bir hizmet etmiş olacaksınız.

Dün milliyetçilerin esir aldıkları Fransızlar arasında bulunan yaralıları tedavileri için hastaneye yatırıldılar. Diğerlerinin rahat edeceği şekilde herşey düzenlendi.

Sevgili dostum, selamlarımı ve saygılarımı tekrar sunarım.

*Urfa Mutasarrıfı
Ali Rıza*

YAZILI KAYNAKLARDA GEÇEN BİRECİK CAMİLERİ

A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Birecik ilçe merkezinde bugün, tarihi değere hazi 7 cami, 2 mescid bulunmaktadır. Ali Cevat ise, 1890'ların Birecik'inde 12 cami ve 12 mescidin mevcut olduğunu belirtmektedir.

Urfa'daki Nimetullah Camii'ne adını veren Hacı Nimetullah bini Asker H.1134 (M.1722) tarihli vakfiyesinde; "... Halep beldesine tabi Bîretül Fırat beldesinde, meydan mahallesinde, Şekeroğlu hanesi kurbinde halis malımdan bir mescid bina ettim..." demektedir. Nimetullah bini Asker'in yaptırdığını söylediği bu mescidin Birecik'deki hangi mescid olduğu bilinmemektedir.

Şih Taha Vakfı'nın Adana müzesinde bulunan 434 numaralı, 24 Zilhicce H.1327 (M.1909) tarihli Şer'iye sicli defterince ve yine aynı müzedeki Mahmut Paşa Vakfına dair H.1329 (M.1911) tarihli bir âlamda "Servili Camii" adına rastlanılmaktadır. Şeyh Taha Tekkesi ile Servili Camii'nin bugünkü PIT idaresi binasının yerinde bulunduğu, 1929 yılında Fırat'ın kabarması sırasında temelleri sarılan her iki yapının yıkıldığı yaşlılar tarafından söylenilmektedir.

24 Zilhicce H.1327 tarihli Şer-i Sicil defterinde Şeyh Taha Tekkesi ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir: "... Nehri Fırat üzerinde maru'l-beyan Meydan Mahallesinde iskele çarşısı kurbında vakı olup, tahitini ve fevkanı odaları ve başka haviyi müstemil olarak bahriye demekle ma'nuf hangâh odalarında sakin olan kâffe-i fukaranın külle yevm her birine kıyafet mikdarı ekmek ve üç defa çorba, fakat Cum'a geceleri pirinç çorbası, maa lahm ve kaş günlerinde tukara olan, hücrelerde ve odalarda yakmak için hatab ve bir çiraj zeyt verile." Ayrıca aynı sicilde bu tekke de büyük "Semağhane" nin bulunduğu yazılıdır. Buradan tekkenin mevlevilere ait olduğu anlaşılmaktadır.

Vakfiyelerde geçen bu mimari eserlerden başka bugünkü Hasan Baba Hamamı'nın doğusunda yer alan garajın yerinde Hasan Baba Camii'nin merkez mahallesi medrese sokak 1 numaradaki sabunhanenin yerinde bir caminin ve Suphi Sözmen caddesindeki Hasan Kayacı'nın Verem Savaş Derneği'ne bağışladığı binanın yerinde de bir cami ve medresenin bulunduğu yaşlılar tarafından söylenilmektedir.

BİRECİK TÜRBELERİ

DEH KUBBESİ

Karşıyaka mezarlığı içerisinde, kesme taştan yapılmış, yaklaşık 6,5 x 6,5 m boyutunda kare planlı bir türbedir. Üzeri yuvarlak kasnaklı bir kubbe ile örtülüdür. Türbenin kapısı yoktur. Doğuya bakan cephesinde yer alan pencere üzerindeki iki satırlık kitahede, burada H.395 (M.1005) tarihinde vefat eden Emir Muhammed..... el hac Hüseyin adındaki zatın yathığı yazılıdır. Deh Kubbesi kitabesi, Birecik'deki kitabelerin en eski tarihliisidir.

Ayrıca bu türbede, 1839 tarihindeki Osmanlı-Mısır savaşı sırasında "Selavat Yokuşu" nda şehit düşen 10 mücahidin mezarı bulunmaktadır. Türbe adını bu şehitten almıştır. Zira farsça Deh, on demektir.

ŞEYH CEMALEDİN TÜRBESİ

Karşıyaka mezarlığı içerisinde, Orta bölümü kubbe ile örtülü dört eyvanlı bir plana sahiptir. Kuzey ve güneydeki eyvanlar geniş, doğu ve batdakiler dar tutulmuştur. Güneydeki eyvan mihraplı olup mescid olarak kullanılmaktadır.

Şeyh Cemaleddin'in lahdı türbenin orta kısmında, kubbenin altında yer almaktadır. Türbenin doğuya bakan kapısı dilimli kemerlidir. Türbe, sonradan kuzeye doğru genişletilmiştir.

ŞİH HASAN TÜRBESİ

Kurtuluş mahallesi, Şih Hasan Bahçeleri'ndeki mezarlık içerisinde, Kesme taştan kare planlı türbenin üzeri bir kubbe ile örtülüdür. Ortada mezar bulunmaktadır. Türbenin güney duvan kısaca bir kemerle genişletilerek buraya mihrap niş açılmıştır.

Türbenin doğuya bakan giriş kapısı üzerindeki taş kitabe, taşın çürümüş olması nedeniyle tamamen silinmiş olup inşa tarihi hakkında fikir vermemektedir.

SEYYİD ALİ BABA TÜRBESİ

Karşıyaka mezarlığındadır. Betonarmeye dönüştürüldüğünden mimari özelliği kaybolmuştur.

ŞEYH MİFTAH TÜRBESİ

Birecik İckalesinin güney batı köşesindeki burcun içerisinde. Burcun tonoz örtüsü türbe üzerine çökmüş olduğundan mezar bugün görülmemektedir.

Moltke, 1838 yılında uğradığı Birecik'de kaleyi anlatırken "... Çok güzel, yüksek bir kilise, şimdi bir Türk evliyasının mezar bitişiğindeki odalarla hâlâ tam olarak durmaktadır." demektedir. Moltke'nin sözünü ettiği evliyanın Şeyh Miftah olduğu, türbesinin bulunduğu yerin de aslında kilise olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca Şeyh Miftah'ın "Miftah-ül Ölüm" (İlimlerin anahtarı) lakabıyla anıldığı, esas aktarın Ebu Yusuf Şekkâki olduğunu ve İmam Ebu Hanife'nin öğrencilerinden olduğu söylenmektedir.

HASAN KAŞIF BABA TÜRBESİ

Meydan Mahallesi, kayalaraltı mevkii, Hasan Kaşif sokaktaki 45 numaralı evin avlusu içerisinde üzeri açık bir mezardır. Mezarın üzerinin kubbeli bir türbe ile örtülü olduğu, ancak türbenin çok eskiden yıkıldığı söylenmektedir.

MUHAMMED BUHARİ TÜRBESİ

Şehir surlarının güney-batı köşesindeki Meydan Kapısına ait Alaburç'un içerisinde. Mezarın yer aldığı burcun iç kısmı uzun zamandan beri Birecik Belediyesi tarafından depo olarak kullanılmaktadır.

ŞEYH ÇARIKLI TÜRBESİ

Hoca Şerif Mahallesi'ndedir. Kapısı batıya bakan 10x5 metre boyutundaki kayadan oyma bir mağaranın kuzey-doğu köşesindeki oda içerisinde.

Mağaranın batıdaki kapısı önünde Sağlık Ocağı Caddesi geçmektedir. Mağaranın üzerinden geçen Tan Sokak ve buradaki evlerden akan kanalizasyon suları mağara ve türbe içerisine sızmaktadır.

MELİK TAHİR TÜRBESİ

Kurtuluş Mahallesi'ndedir. Yer altında inşa edilmiş beşik tonozlu bir türbedir. Doğuya bakan dış kapıdan merdivenle inildikten sonra, kaya mezarlarının kapılarını andıran ikinci bir taş kapıyla doğu-batı istikametinde beşik tonozlu türbe kısmına inilmektedir. Bu kısmın kuzey kenarında lanit bulunmaktadır.

ŞİH SAFİ TÜRBESİ

Urfa Kapısı mevkii'ndedir. Kara plank, tek kubbeli bir türbedir.

**ŞEYH HACI FAKİ BABA VE OĞLU
ŞEYH HACI ALİ BABA TÜRBESİ**

Meydan mahallesindeki Tekke Camii avlusundadır. Kadiri şeyhlerinden Hacı Faki Baba (? - 1889) ve oğlu Şeyh Hacı Ali Baba'nın (1844-1913) yattığı üzeri açık mezarlar halindedir.

ŞEYH MUHAMMED ALİ NARİKEY TÜRBESİ

Saha Mahallesi, Atatürk İlkokulu Sokak, 60 no.lu evin avlusunun doğu tarafındaki kaya yamacına oyulmuş iki bölümlü mağara içerisinde.

Mağaranın batıya bakan kayadan oyma kapısından girildiğinde genişçe bir mekâna geçilmektedir. Bu mekânın güney duvarındaki mihrap nişinden burasının mescid olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Mihrap nişinin sağında ve solunda ikişer küçük niş bulunmaktadır.

Mescid kısmının kuzey-doğu köşesinden yuvarlak kemerli bir kapıyla içerisinde Şeyh Muhammed Ali Narıkey'in mezarının bulunduğu türbe kısmına geçilir. Mescid kısmına nazaran daha küçük olan türbe bölümünün duvarları düz olup güney kesiminde mezar bulunmaktadır.

Şeyh Muhammed Ali Narıkey'e ait bir teber, iki adet geyik boynuzu, bir adet kayık tipinde ve boyuna zincirle asılan bakır kap (Keşkül) ile hırka

türbenin duvarlarında asılıdır.

Şeyh Muhammed Ali Narikey 1900-1953 yılları arasında yaşamıştır. Halk arasında anlatıldığına göre; kendisi Karşyaka Mezarlığına değil de bu mağaraya defnedilmesini vasiyet etmiştir. Ancak, 1953 yılında vefat eden şeyhin bu vasiyetine uyulmayarak cenazesi Karşyaka mezarlığına götürülmek üzere gemiye bindirilmiş, gemi Fi-

rat'ın ortalarına geldiğinde bir fırtına kopmuş ve gemiyi Karşyaka'ya geçirmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle geriye dönmüş ve vasiyetine uyularak cenaze bugünkü yerine defnedilmiştir.

Defnedildiği mağara, Kültür Bakanlığının 11.7.1981 gün ve A. 2978 sayılı kararıyla korunması gerekli eski eser olarak tescil edilmiştir.

SENSİZ KOMA BENİ

Tenden cana çıktım yola
Yarap sensiz koma beni
Nefsten bana dost mü ola
Yarap sensiz koma beni

Aklı aştım geldim sana
Yüreğim kor... yana yana
İlhamındır anlayana
Yarap sensiz koma beni

Baktım gönül eleğimden
Ne gelir ki şöl elimden
Sana varmak dileğimden
Yarap sensiz koma beni

Her şeyimi görensın sen
Ruhuma ağ örensın sen
Can evimde şölensın sen
Yarap sensiz koma beni

Mehmed Emin ERCAN

Seyyid A. KAYA
 ÖLÜMÜ SEVEN İBRAHİM BEY

III.

İnsan niçin yaşmalı
 yaşamı yaşamak için mi yaşar
 yaşamak için mi su içer
 terini örse döktüğünde.
 başını dik tutar ve omuzlarında taşır,
 güneşe ve rüzgara karşı
 buğday başakları...
 toprak görevinin bilinciyle büyütür sonra
 ve köylüler, ayağı nasırlı köylüler,
 alınından nehirler boşalan köylüler
 mutlusunuz. koltuğunuz altında kitaplar
 Tarih Yapma Hakkı
 gündelik işlerinizden düşmüştür.

Oysa biz kaldırım salyangozları
 yüreğini kaçırıp aşktan köşe bucak
 kartvizitlere taşınırız ucuz yolundan
 kimse bilmez adresimizi
 zuladan fırtına koparmakta mahiriz
 reklam yapmakta üstümüze yoktur
 akıl almaz yöntemler buluruz
 mesela turlar düzenleriz güneşe
 üzgün ve stresliler için
 mutlu ve yeni evliler için
 ah! biz kaldırım salyangozları
 neler bilmeyiz ki...

IV.

Çok şeyler biliriz
 bildiğimizi zannederiz
 yahut görmezlikten geliriz yalnızlığımızı
 kuma gömeriz başımızı güneşe rağmen
 şaşkıncadır tavrımız gül ayetlerine karşı
 balkonları bir kale gibi kullanırız da
 eritemeyiz bakışlarını gün yüzlü çocukların
 çünkü onların yüzleri
 karanlıkta aydınlığa açılan kapı gibidir.

İşte bu yüzden
 İbrahim Bey yalnızlığını gizler
 her insan gibi.
 utanır sevimli yüzlerine bakmaya çocukların
 ve ertir kendini çocuklarda
 çocukluğunu ve geçmişini.

(Devam edecek)

URFA'NIN KURTULUŞU VE ANADOLU BASINI

Yrd. Doç. Dr. İsmail ÖZÇELİK

Güney cephesinde Urfa, Maraş ve Antep şehirlerinde cereyan eden hadiselerle alakalı olarak Milli Mücadele basınında birçok haber, yorum ve makaleler neşredilmiş, bu şehirlerin haksız bir suretle işgali çeşitli vesilelerle protesto edilmiştir. Bu hususta Anadolu çok zor şartlar altında bulunan ve kamuoyunu oluşturmaya çalışan yayın organları üzerlerine düşen görevi yapmaya çalışmışlardır.

Milli Mücadele yıllarında Anadolu'da yayınlanan ve kamuoyu yaratma gayretlerini gösteren bu gazetelerin birkaçından örnekler vererek konuyu aydınlatmaya çalışalım. Ele alacağımız bu yayın organları; Erzurum'da Albayrak, Sivas'ta İrade-i Milliye, Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye ve Kastamonu'da Açıksöz gazeteleridir.

1- ERZURUM'DA YAYINLANAN ALBAYRAK GAZETESİ:

Erzurum'da İttihat ve Terakki Cemiyeti şubesi tarafından 1913 yılı Mart ayında kurulmuş olan gazete, Rus işgali sırasında bir ara kapanmış, Rusların çekilmelerinden sonra yeniden yayını sürdürmüştür.⁽¹⁾

"Vatan tubasında mukaddes bir dal,

Şarki Anadolu İslam ocağı,

Ellere verilmez canan kucağı,

Adana Urfa'yı unutmak muhal

Habirden çıkar mı Maraş illeri..."

"Türk Varlığından Aynılık Kabul Etmeyen Vatan Bucaklarından : İzmir, Adana, Maraş Antep..."

Yukarıdaki mısralar ve başlık altında uzun yazı dizilerine, yorumla karışık geniş haberlere yer veren Albayrak, bu yayını haftalarca bıkmadan aynı başlıklar altında sürdürmüştür. Eldeki mevcut sayılara göre Albayrak gazetesi bu tür protesto yazılarına Ekim 1919'dan Mart 1920 ortalarına kadar özellikle baş sahifesinde ısrarla devam etmiştir.⁽²⁾

Bu gazetenin "Albayrak" başlığı altında her sayısında yer alan yukarıda okuduğum şîir, çok manalıdır. Aynı şekilde "Türk Varlığından Aynılık Kabul Etmeyen Vatan Bucaklarından" köşesinde de seri makaleler neşreden gazete, kamuoyu oluşturma çabalarına yönelmiştir. Bu makalelerin sadece birkaçının başlığını zikretmek bile bize konu hakkında fikir vermeye yetmektedir.

"Öz Yurtlarımız İçin"⁽³⁾

"Yine Aziz Yurtlarımız İçin"⁽⁴⁾

"Hakka Karşı Silah Çekinmemelidir."⁽⁵⁾

"İnsaniyet Açılmasın"⁽⁶⁾

Bu ve benzer başlıklarla çıkan yazılar, Mustak Sadık veya Mithat imzasıyla yayınlanıyordu. "Urfa'nın Tahliyesi" başlıklı yorumla karışık aşağıdaki haber Albayrak Gazetesinde yer almıştır.

"Urfa'nın Tahliyesi : Mevsuken aldığımız habere göre, ecnebi işgal kuvvetleri Urfa'yı tahliyeye ve orada bulunan Ermeniler demiryolundan Adana'ya doğru kaçmaya başlamışlardır. Toros Dağları'nın güneyinde taşıyla toprağıyla ve herşeyi ile Türk olan mübarek yurtlarımızdan biri de Urfa'dır. Bu sancığın ruhu o kadar millidir ki, türküler, mayalan (manileri) okundukça bütün Anadolu Türkü'nün gönlünde derin heyecanlar ve bedii hazlar hüsule gelir. Hissen, ruhen bu kadar mütehid olan bir ıktayı anavatandan ayırmayı düşünmek bile, hak ve adalete karşı isyan etmek demektir.⁽⁷⁾

"Öz Yurtlarımız için başlığını taşıyan bir yazıda : "Adana, Urfa, Maraş, Antep'e Türkün öz yurtlarından sanki birtakım emrivakiler ihdasına doğru adımlar atıldığını büyük bir üzüntü ile haber alıyo-

ruz." denildikten sonra; "İnsan Hakları Beyannamesiyle insanlığa yeni bir nur bahşeden Necip Fransızların, bir asır sonra bu adil ve hak yolundan dönerek bir milletin hürriyet ve istiklal hakkını sırf kuvvetle diğerine vermeye çalışacağına inanmak bizim için mümkün değildir..." şeklinde devam edilmiştir.⁽⁸⁾

"Türk varlığından ayrılık kabul etmeyen vatan bucaklarından: İzmir, Adana, Maraş, Anteb, Urfa..." başlığı altında, "Muştak SADIK" imzasıyla, "En büyük zâfer" adını taşıyan ve "Avrupa'nın Namert Politikası" nı işleyen makaleler ile diğerleri günlerce ve haftalarca devam etmektedir.⁽⁹⁾

Urfa'da Kuvayi Milliye ile Fransızlar arasındaki çatışmaları da izleyen gazete, bu konuyla ilgili birçok habere yer vermiştir. Bunlardan bir tanesini örnek olarak vermek gerekirse; "Urfa'da islâmlarla bir çoğu Fransız elbiseli Ermeni olan bir Fransız müfrezesi arasında müsademe başlamıştır. Fransızların İslam ahaliye olan tecavüzleri civar aşiretleri müteessir ederek, galeyanlar ta sebep olmuştur. Bir çok aşiretin de, çarpışmalara katılacağına ihtimal verilmektedir." şeklindedir.⁽¹⁰⁾

2. SİVAS'DA YAYINLANAN İRADE-İ MİLLİYE GAZETESİ :

14 Eylül 1919'da, Sivas'ta Heyet-i Temsiliye adına kurulmuş olan gazete, İstiklâl Harbi'nin ilk gazetesidir. Sivas Kongresi haberlerini vermekle beraber, yurdun dörtbir yanındaki olaylarla da ilgilenen gazete, Urfa ve havası ile ilgili haber ve yorumla kanşık haberlere de geniş yer vermiştir.⁽¹¹⁾

"Urfa Havadisleri" başlığı altında, pretosto telgraflarına yer veren gazete, Vanşehir'den çekilmiş olan bir telgraflı yayınlamıştır.⁽¹²⁾

Telgrafta, "Vatanımızın, asla ayrılık kabul etmez bir bütün olduğu ve vatanımızın bütününe vaki olacak herhangi bir müdahaleye katıyen meyelan verilmeyeceği, Erzurum ve Sivas Kongreleriyle cihana ilan edilmiş olduğu ve hala mukadderatımızla oynandığı anlatılmıştır..."

Bir başka sayıda da, " Öteden beri mezâlim ve fecayiden dolayı Urfa'da gerginleşen efkâr-umuhiye sekiz şubat gecesinde galeyan ederek Fransız Hakim-i Siyasisinin karargâhına hücum ve düşmanı kovarak Fransız bayrağını indirip, Şanlı Osmanlı bayrağını çekmiştir. Düşman dört ölü ve birçok yaralı bırakarak geri çekilmiştir. Asayiş evvelkinden daha mükemmeldir.

"Urfa ahalişi tamamen Kuvayi Milliye'ye katılmış ve efrad-ı milliyenin iâşesini temin etmiş, iki saat zarfında da bin nitun Osmanlı lirası toplanmıştır. Kuvve-i mâneviye pek parlaktır."⁽¹³⁾ haberi verilmiştir.

"Urfa" başlıklı bir haberde de Kuvayi Milliye Kumandanı Pehlivanzade Nuri'den alınan bir telgraf verilmiştir. Bu haber özet olarak şöyledir.

"Urfa: Allah'ın yardımı ile Suruç Kuvayi Milliye'sinin şecaat, gayret ve himmeti sayesinde Suruç Kazası Fransız askerlerinin zulmünden kurtarılmıştır. Düşman her zaman olduğu gibi Suruç'ta vahşi davranışlarını göstermekten geri kalmamıştır. En cümle Hükümet binasını tamamen yakmış ve mahkemede ellerine geçirdiklerini Kuran-ı Kerim-i parça parça ederek o mukaddes yapılarını dinsizlerin bile kabul edemeyecekleri surette ayaklar altına atmışlardır... Düşman ediliğini ve insanlıktan tamamen mahrum olduğunu, dükkan kilitlerini sökmek suretiyle bile izhar etmiştir..."⁽¹⁴⁾

İrade-i Milliye Urfa'nın tahliyesini de şöyle duyurmuştur.

Fransızlar Urfa'yı tahliye ettiler. Urfa'nın Fransızlar tarafından tahliyesi milletimiz üzerinde birlik ve İstiklâl-i milletin muhafazası hususunda büyük bir tesir icra etmiştir. Bu hadise işgal altında bulunan diğer vilayetlerin de tahliyesine bir başlangıç haberiştir."

"Urfa 11 Nisan 1920'de düşmanın Urfa'yı tahliyeye mecbur edildiği ve Suruç istikâmetine doğru perişan bir halde çekilmekte olduklarını müjdelirim." Kuvayi Milliye Kumandanı Pehlivanzade Nuri,⁽¹⁵⁾

Gazetede, bazen duyurular şiirlerle de dile geliyordu. Bunlardan bir dördlük şöyle idi:

"Bir haber var mı, Adana'dan Urfa'dan?"

Kan bürümüş dağlar... Maraş'ın
Biz hükümayız kal des için ölmüden
Haber aldık burdan durmaz gidecez."

A.T. (16)

3- ANKARA'DA YAYINLANAN HAKİMİYET-İ MİLLİYE GAZETESİ

Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya geldiğinden sonra, Sevan'la olduğu gibi burada da Milli Mücadelenin sesini duyuracak bir gazetenin çıkarılmasının gerekli olduğuna inanmış, bu amaçla "Hakimiyet-i Milliye" adlı bir gazetenin çıkarılması kararına varmış ve gazete 20 Ocak 1920'den itibaren yayın hayatına başlamıştır.⁽¹⁷⁾

Milli Mücadelenin sesi olan bu yayın organı Urfa ve ona komşu olan illerle ilgili haber ve yorumlara geniş yer vermiş, idgallerini takatizim her fırsata tanınmış ve protesto teğraflarını süzünlamlında neçretmiştir.

"Urfa'nın Tarihi" başlığını taşıyan yorumla karışık haberde... "Türkler isnet edilen vahşet, meri bir medeniyetin acı bir illasından ilzettiler. Müshuman ve Ermeni unsurların arıtına nifak ve husumetlik sokanlar her zaman dışardan Hristiyanlık gayreti ile teşvikât ve müdâhale niyetindedirler.

Fransızlar Urfa'daki faaliyetlerine de işleyen gazete: "Urfa Jandarma Tabur Kumandanı Binbaşı Ali Rıza Bey ve Suruç Kazası Jandarma Bölük Kumandanı Muâzım Hüseyin Pertev Efendi; Fransız emellerine hizmet etmediklerinden, tevkif edilerek, mahluzen sevk edilmekte ise, nereye götürüldüğü bilinmemiştir, diyerek, Urfa Jandarma Tabur Komutanı ve Suruç Bölük Komutanı'nın işten el çektilmelerini Kamuoyuna duyurmuştur.⁽¹⁹⁾

"Anteb ve Urfa'da Vaziyet" ve "Maraş Hâdiselerinin Tesirât" başlıklarıyla verilen yorumla da karışık haberde, "Urfa Şehrini tahliye eden Fransızlar, çekilmek için emre intizaren şehre beş kilometre mesafede bulunan Alman Hastanesinde sığınarak beklemektedirler. Kadın-Erkek, bütün ahali memleketlerini namus ve istiklallerini müdâfaa için her zaman ölmeye hazır, kudsi ve büyük bâlîk ve beraberlik içinde sabırlı, mütevakkil ve metin beklemektedirler."⁽²⁰⁾ Denildikten sonra, "Fransızlar, Urfa, Anteb ve Maraş'ta Ermenileri silahlandırarak, İslamların mukaddesâtına ırz, namus ve haysiyetine tecavüz etimek öldürme, yaygın çıkması, cebr ve tazyik, hatta ırz ve eşkiyalık gibi filleri işledikleri sabit olan Ermenileri bile adliye tarafından tevkif edilmişlerken, zorla tahfiyeleri için müdâhale eylemek ve nihayet katliamlar tertip ederek, Ermenilik ve Hristiyanlık namına mücadeleye girişmek mesleğini takip ettiklerinden, Müslüman ahali artık kabil-i zabt olmayacak bir galeyan içinde silâna sarılmaktadır..." şeklinde devam etmektedir.

"Urfa'da Vaziyet" başlığını taşıyan bir yazıda, "Fransız kuvvetlerinin herhalde ahaliye taarruzda devam etmek sureti ile Maraş'ta olduğu gibi çâkin bir vaziyet ihdas etmeyecekleri..." temennisinde bulunduğundan sonra; Anadolu ahali mecbur olmadıkça hiç bir zaman silaha sarınmış değildir. Silahlı olduğu zaman dahi sükun ve siddâlini her milleden ziyade muhafaza eder. Fakat bugün o kadar elim bir felaket içindedir ki ona sabır ve sükunat tevhiye etmek, elemeleri ile âlay etmek demektir. Denilerek mallein mesru müdâfaaya arz edilmiştir.⁽²¹⁾

"Gâsi Kimler Yapıyor?", "Maraş ve havâlesinde Vaziyet" ve buna benzer başlıklarla aynı mealde yorumlarına devam eden gazete, yayını bu yolda sürdürmüştür.

4- KASTAMONU'DA YAYINLANAN AÇIKSÖZ GAZETESİ

15 Haziran 1919'da Kastamonu'da yayına başlayan gazete, 16 Eylül 1919 tarihinden itibaren, Kastamonu'da Kuvayi Milliye fikrine kabılarak haftada iki kez çıkmaya başlamıştır. Gazetenin başyazarlığına başlangıçta Hüsnü Açıksozcü yapmış iken, daha sonraları İsmail Habib (Sevük) devam ettirmiştir. Milli Mücadelenin sözcülüğünü yapan gazete, Urfa ve çevresi haber ve yorumlarına yer vermiştir.⁽²³⁾

Bu ve benzer haberlerle Urfa yöresi hakkında bilgi veren gazete, işgallerle ilgili protestolara da yer vermiştir. Kastamonu'da Nasurallah Meydanı'nda yapılan ve işgalleri kınayan mitingden sonra ilan edilen protestoname, Açıksöz'de yer almış ve birinci sahifede neşredilmiştir.(25)

"Mütakere esnasında işgal hudutları dışında bulunan Urfa, Anteb ve Maraş esasen hukuk kaideleri ve mütakere şartlarına aykırı olarak İngilizler tarafından işgal edilmiş olup, tahliye ve iadesi beklenmekte iken, İngilizlerin tahliyesine müteâkip Fransızlar tarafından işgal edildiğini büyük bir üzüntü ile haber aldık..." denildikten sonra bu haksız işgal kınanmış ve illerin vatanın ayrılmaz parçaları olduğu hatırlatılarak, "... Hukuk ve istiklâlini muhafaza emrinde her türlü fedakarlığı göze almış olan milletimiz, öz vatanın hürriyet ve medeniyet-i cihana pişva olan Fransızlar tarafından paymal edilmesi manasındaki bu hadiseyi şiddetle protesto eylemekte olduğumuzun ve hemen tahliyesini sabırsızlıkla beklediğimizin kamuoyuna ıblağını rica eyleriz..." denilmiştir.

"Adalet-i Cihan Ne İmiş?" başlıklı bir yazıyla Mustafa Kemal Paşa'nın işgallerle ilgili protestosu da gazetenin 21. sayısında yer almıştır.

"...Urfa, Anteb, ve Maraş ile Adana vilâyetimizdeki büyük bir çoğunluğu İslam ve Türk olan en zengin topraklarımızı zulüm havzası eden ve kuzeye, yaklaşık Sivas'a kadar uzanıp bu mübarek şehirleri de dahiline alarak..." denilen yazıda. "...Milletimiz; Erzurum ve Sivas Kongreleri ile kutsal haklarını ve vatanı müdâfaa emrindeki azim ve kararını cihana ilan eylemiştir. Binaeneleyh bu ve bu gibi varlığımıza ve istiklâlimize kasd eden caniyâne kararlara Milletimiz asla boyun eğmeyecektir...."(26) şeklinde devam edilmiştir.

SONUÇ

Urfa ve diğer güney cephesi şehirlerinde cereyan eden işgaller ve Kuvayi Milliye'nin çarpışmaları; verdiğimiz örneklerde görüldüğü gibi basına yansımış ve Milli Mücadeleciler üzerinde olumlu bir tesir yaratmıştır. Bu haberlerin Milli birlik fikri ve beraberliğin sağlanması yönünde olumlu katkıları olmuştur.

Anadolu Basını dar ve kısıtlı imkanlarla da olsa, Güney Anadolu İllerine ve işgallerle ilgili haberleri halka duyurmaya gayret göstermiş ve üzerine düşeni millî bir vazife anlayışı içinde yapmaya çalışmıştır.

(1) Ömer Sami COŞAR. Milli Mücadele Basını İstanbul (Gazeteciler Cemiyeti Yayınlarından) 1964

(2) Albayrak Ekim 1919 Mart 1920 Sayı : 42-78

(3) Albayrak 6 Teşrin-i Sani 1919 Sayı : 42 s.1.

(4) Albayrak 9 Teşrin-i Sani 1919 Sayı : 43 s.1.

(5) Albayrak 21 Kanun-ı Evvel 1919 Sayı : 54 s.1.

(6) Albayrak 1 Şubat 1920 Sayı : 64 s.1.

(7) Albayrak 30 Teşrin-i Evvel 1919 Sayı : 40 s.1.

(8) Albayrak 6 Teşrin-i Sani 1919 Sayı : 42 s.1.

(9) Albayrak 12 Teşrin-i Sani 1919 Sayı : 44 s.1.

(10) Albayrak 1 Şubat 1920 Sayı : 64 s.2

(11) Daha geniş bilgi için COŞAR A.g.e. ve İzzet ÖZTOPRAK Kurtuluş Savaşında Türk Basını Ankara (Türkiye İş Bankası Yay) 1981

(12) İrade-i Milliye 24 Kasım 1919 Sayı : 13 s.2.

(13) İrade-i Milliye 9 Şubat 1919 Sayı : 24 s.4.

(14) İrade-i Milliye 24 Mayıs 1920 Sayı : 41 s.4.

(15) İrade-i Milliye 12 Nisan 1920 Sayı : 36 s.3.

(16) Şiirin adı "Bana dedi ki..." olup, beş kitadır.

İrade-i Milliye 23 Şubat 1920 Sayı : 26 s.1

(17) Fuat Süreyya ORAL Türk Basın Tarihi Ankara 1968

(18) Hâkimiyet-i Milliye 16 Şubat 1920 Sayı : 9 s.2

(19) Hâkimiyet-i Milliye 20 Ocak 1920 Sayı : 1 s.1.

(20) Hâkimiyet-i Milliye 21 Şubat 1920 Sayı : 10 s.3-4

(21) Hâkimiyet-i Milliye 1920 Sayı : 13 s.2.

(22) Hâkimiyet-i Milliye 29 Mart 1920 Sayı : 17 s.3

(23) Hâkimiyet-i Milliye 10 Mart 1920 Sayı : 14 s.2

(24) COŞAR ve ÖZTOPRAK A.g. eserler

(25) Açıksöz 8 Temmuz 1920 Sayı : 60 s.2

(26) Açıksöz 16 Teşrin-i Sani 1335 Sayı : 21 s.1.

(27) Açıksöz 16 Teşrin-i Sani 1335 Sayı : 21 s.1.

1316 TAKVİM-İ EVKAT VE ŞÜHURDA URFA SURUÇ ve BİRECİK KAZALARI

Mehmet OYMAK

SURUÇ KAZASI

Kaymakam : Muhammed Sabri Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza : Reis : Kaymakam Efendi
Aza-i Tabiiye : Naip : Muhammed Murad Efendi
" " : Müftü : Hacı Osman Efendi
" " : Mal Müdürü : Haydar Efendi
" " : Tahrirat Katibi : Müslüm Efendi

Aza-i Müntahibe : Ali Ağa
" " : Osman Ağa
" " : Abdulkadir Ağa
" " : Osman Ağa

Belediye Dairesi : Resi : İbrahim Ağa
Aza : Muhammed Ağa
Aza : Hamdi Ağa

Nahiye : Kera ve Mezarı

Suruç (Merkez) 360

Mesudiye

Yekun 360

Suruç Kazasına Dair Malumat

Suruç Kazası Urfa'nın garp cihetinde ve merkezi olan Suruç karyesi Urfa'ya 10, Haleb'e 32 saat buu'dundadır.

Suruç kazasında bir hükümet konağı, 3 cami, 2 mescit, 1 tekke, 3034 hane, 35 dükkan, 1 fırın, 20 bahçe, 6 bağ vardır.

Suruç mukaddemleri pek meşhur ve marur imiş ise de Timurlenk harab etmiştir. Kaza-i mezkurede Arslantaş Kazasında 4 arşın tulunde, 2 arşın arzında 2 siyah umud olup üzerlerinde birer arslan resmi vardır.

Suruç'un arazisi gayet münbit olduğundan kesret üzre hububat hasil olur:

Kaza-i mezkurede kilim, halı, seccade, kıl çadır, nescolunur. Ve hayvanattan deve, merkep, inek, koyun, keçi ve güzel cins at, kısrak bulunur.

Suruç Kazasının Nüfus Cetveli

<u>Enas</u>	<u>Zükur</u>	<u>Yekun</u>
9180	9279	18.459

BİRECİK KAZASI

Kaymakam : Derviş Bey

Meclis-i İdare-i Kaza : Reis : Kaymakam Bey
Naip : Hüseyin Hilmi Efendi
Müftü : Muhammed Emin Efendi
Mal Müdürü : Yasin Efendi

- Aza-i Müntahibe : Muhib Efendi
Şeyh Müslüm Efendi
Haçor Ağa
Münhal
- Mal Kalemi : Mal Müdürü Efendi
Muavini : Mustafa Efendi
Refiki : Münhal
Sadık Emni : Nuh Efendi
- Bedayet Mahkemesi : Reis : Naip Efendi
Aza : İbrahim Efendi
Başkatip : Ahmet Efendi
Aza : Abuş Efendi
Başkatip Refiki : Mustafa Efendi
Bedayet Mahkemesi Refakatindeki Memurin : Mustantik Muavini : Mustafa Efendi
Mukavelet Muharriri : Ahmet Efendi
- Nüfus İdaresi : Memur : Hacı İbrahim Efendi
Katip : Şeyh Müslüm Efendi
Tapu Katibi : Cemil Efendi
- Telgraf ve Posta İdaresi : Müdürü : Kadri Efendi
Muavini : Bahaeddin Efendi
- Ziraat Bank Şubesi : Reis : Mustafa Bey
Muhasebe Katibi : Bekir Efendi
Aza : Saadettin Efendi
Aza : Müslüm Efendi
Aza : Davut Ağa Tahsildar : Halil Efendi
- Belediye Dairesi : Reis : Abdülaziz Efendi
Aza : Ali Ağa
Aza : Müslüm Ağa
Aza : Muhammed Ağa
Aza : Sadık Efendi
Aza : Abdülkadir Efendi
Katip : Rıza Bey
Sandık Emni : Nafi Efendi
Tabib : Kirkor Efendi
- Mekreb-i Rüşdiye-i Mülki : Muallim-i Evvel : Hüsn-ü Remzi Efendi
Muallim-i Sani : Salih Efendi
Rika Muallim-i : Nefi Efendi
Büvab : Hacı Muhammed Ağa
Şakürdan Adedi : 55
Şakirdan Adedi : 120
- İbtidai Mektebi :
- Nizip Nahiyesi**
Memur : Abdülgaffar Efendi
<u>Kera</u>	<u>Nevahi</u>	
5	1	Nizip
72	1	Barak
56	1	Çukur
133	1	Yekun

Birecik Kazasının Esraf ve Mütalhayızanından Rütbevi Haliz Olup Müstahdem

Olmayan Zevatin Esamisi

<u>Esami</u>	<u>Rütbe</u>	<u>Tarihi</u>
Hacı Zekeriya Efendi	Rabia	12 B 314

Birecik Kazasına Dair Malumat

- Urfa'nın garb cihetinde ve merkezi olan Birecik Kasabası Urfa'ya 10, Haleb'e 28 saat Ba'dindedir. Kasaba i mezkurenin piygahında Fırat nehri cereyan eder.

Birecik'te; 1 hükümet konağı, 1 atık kale, 17 camii ve mescit, 7 tekkîye, 3 kilise, 1 mekteb-i rüşdi, 8 sıbyan mektebi, 1 medrese, 2039 hane, 472 dükkan, 4 fırın, 5 han, 4 hamam, 3 çeşme ve sebîl, 18 değirmen, 22 ambar, 170 bahçe, 508 bağ, 4 çayır mahalli, 10 mera, 1 buğday arsası vardır. Ve Nizip kasabasında 2 cami, 1 sıbyan mektebi, 2172 nüfus, 700 hane, 1 fırın, 1 han, 1 hamam, 4 değirmen, 1 ambar, 150 bahçe, 410 bağ, 1 buğday arsası vardır.

Birecik Kasabası pek kadim olup Romalılar zamanında Ze'ima namıyla mezkur idi. Bazı kütüb-ü tarihiyade Bire, Be'ref'ül Fırat namlarıyla mesturdur.

Birecik'in 2 saat ba'dı mesafesinde Rumlarca ismi Hayrapolis ve Asurlilerce Karkamış olan Cereblus belde-i kadime ve meşhuresinin harabazan vardır. İşbu harabenin her tarafında hiyeroğlif yazıların görölür.

Vaktiyle bu şehirde bir mabet ve onun içinde eski Suriyelilerin inabudunun heykeli mevcut olup, meşhur-u alem idi. Bunun aşağısında hamzan kariyesinde nehr-i Fırat kenarında 1 adet metruk kaplıca dahi vardır. Ve yine Birecik Kazası dahilinde 1 saat mesafede Belkis şehrinin harabazan bulunur. Bu Belkis'in cihet-i garbiyesinde Nizip Kasabası bulunur ki burası dahi iki maaraga-i aziminin mevkiidir. Birisi hicretten 276 sene mukaddem, müluk-ü Sasaniden Şabur-u sani ile Roma İmparatoru İkinci Fusnasi beyninde, diğeri 1246 senesinde asakir-i Osmaniye ile Mısırlı İbrahim Paşa arasında vuku bulan muharebelerdir.

Kaza-ı mezkurede iplikten, bez, kırmız sahtiyen, merkup, çift edevatı imal olunur.

Nüfus İdaresi Kuyudatından Çıkanlar Birecik Kazasının Nüfus Çetveli

	<u>Ernas</u>	<u>Zukur</u>	<u>Yekun</u>
Ermeni (Katolik)	147	172	319
Ermeni	333	361	694
Protestan	135	125	260
Yahudi	22	16	38
Yekun	11.553	11.444	22.997

ŞEYH MES'UD TÜRBEŞİ VE ŞEYH MES'UD HAKKINDA YENİ BİR GÖRÜŞ

Mahmut KARAKAŞ

Şanlıurfamızın güney tarafındaki Urfa Kalesi nin de güney tarafına düşen tepenin üzerinde yapılmış olan Şeyh Mes'ud Türbesi, halk arasında "Şih Maksud" diye tanınmaktadır. Oysa ki doğru adı "Şeyh Mes'ud" dur. Bu türbe hem bir ziyaret yeri ve hem de bir mesire yeridir. Bahar ve güz aylarında kadınlar huraya kira gelirler.

Türbe Selçuk Mimari tarzında yapılmış olup, kubbesi yan açık bırakılmıştır. Bu türbenin iki defa tamir gördüğü içten taraf batı ve kuzey duvarları üzerindeki kitâbelerinden anlaşılmaktadır. Batı tarafındaki kitâbede bir asker tarafından tamir edildiği kaydedilmekte ancak bu askerin ismi verilmemektedir. Anlatılan bir efsaneye göre tekkesini yaparken, oradan geçen bir askerden, aşağıdan kendisine gösterdiği taşı getirmesini istemiştir. İsteddiği taşı getiren asker de Mısır'a Sultan olası du etmiştir. Yahut Şeyh Mes'ud yoldaki taşları temizlerken, oradan geçen bir süvari kumandanının atını örkütüğü için, kumandanın birkaç kırbaç darbesi yemiş, fakat buna rağmen süvari subayına Mısır'a sultan olası diye dua da bulunmuştur. Zamanla duası gerçekleşmiş ve o subay Mısır sultanı olmuştur. Sonra da Şeyh Mes'ud vefat edince, mezarı üzerine bir türbe yaptırmıştır. Anlatılan efsane bu veya buna benzer değişik ifadelerdir. Bir defa kitâbede düşürülen tarih, hem Şeyh Mes'ud'un ölümünden çok sonradır hem de yine kitâbede belirtildiği gibi tamir kitâbesidir. Yeni yapıldığı söylenilmemiştir. Öyle ise kitâbenin efsane ile bir ilgisi yoktur.

Kuzey duvarındaki ikinci kitâbe ise, Urfa Valisi Ali Paşa tarafından 1684 tarihinde tamir edildiğini anlatan bir kitâbedir. Öyle sanıyorum ki, batıdaki kitâbede asker diye söz ettiği kişi de Urfa askeri paşası veya yine Urfa valilerinden biridir.

Şeyh Mes'ud'un mezarı türbenin doğu tarafında bulunan eyvanın bodrumundadır. Normal olarak eyvanın içinde tahtadan bir sanduka vardır ve üzeri yeşil bir kumaşla örtülüdür. Bu sandukanın içi boştur. Eyvanın altı ise bodrumdur ve asıl mezar bu bodrum içindedir. Seneler ön-

ce şiddetli bir yağmur sonucu bodrumun doğu duvan yıkınca, bunun içinde beş mezar olduğu görüldü. Yine orada oturan ve gelen giden ziyaretçilerden bahşiş toplayan, kendini türbenin bakıcısı olarak tanıtan bir kadının anlattığına göre, Şeyh Mes'ud'un kızkardeşi e diğer üç mezar da müridlerinin mezarlarıdır. İezarların bulunduğu bodruma türbe içinden bir kapı yoktur. Demek ki türbe diye sözettiğimiz, Şeyh Mes'ud'un tekkesidir. Bu tekkenin içinde mescidi, müridlerin çilehaneleri ve misafirler için ayrılan odaları bulunmaktadır. Herhalde üstü açık olan kubbenin tam altında ki burası tekkenin tam ortası oluyor da yağmur suyunun toplanması için bir havuz bulunmakta idi. Şimdi böyle bir havuz yoktur. Türbe de bu tekkenin eyvanının bodrumundadır.

Türbe hakkındaki bu birkaç cümle açıklamadan sonra, asıl üzerinde durmak istediğim Şeyh Mes'ud'un kimliğiğidir. Şeyh Mes'ud'un kimliğiğii hakkında tek bilgi, tekkesinin birkaç metre batısında kazıldığı sarnıç üzerindeki kitâbesidir.

İşte bu kitâbe şöyledir :

"Kad tarağa min amelî sahrinci el-fakru İla rahmetillahi Mes'ud İbni Said el-Niğaburi (el-aşeretü) min recebi'l-âsem. Senete tis'in ve sab'ine ve hamsi mietin. Ferahimallahu men dea... ve esnuhu ve saedduhu ve İ'cemilî'l-müslimin."

Yağmur sulamı toplamak için kazılan bu sarnıncı hemen doğu duvanı üzerinde yükselen kayanın üzerine kazılmış olan bu kitâbe hicri 579 tarihini göstermektedir. Mîladi tarihe çevirdiğimizde zaman 1183 tarihi eder. Böylece Şeyh Mes'ud'un yaşadığı devir belli olmaktadır. Doğum ve vefat tarihleri bilinmemektedir. Şu kadar var ki Niğaburludur ve kitâbede belirtildiği gibi babasının adı Saîd'dir. Evet, Niğaburlu Said oğlu Mes'ud hakkında bu iki satırlık kitâbeden başka yazılı bir belge bulunmamaktadır. 1183 tarihinden önce Niğaburdan gelerek Urfa'da bu tepelerin üzerinde bir tekke yaparak yerleşmiştir.

Bazı coğrafi ve tarihi yakınlıklara dayanarak,

Şeyh Mes'ud hakkındaki görüşüm şöyledir : Nişabur İran'ın doğusunda bir şehir olduğu için Merv ve Buhara gibi Batı Türkistan şehirlerine yakındır. Türklerin müslüman olduktan sonra kalabalık bir şekilde yaşadıkları bölgeler Türkistan şehirleridir. İlim ve irfan öğrenmek isteyenler Horasan ve Buhara gibi alim ve mutasavvıfların kalabalık olduğu bu şehirlere giderlerdi. Bu tarihlerde Türkistan'da şöhret kazanmış ve pir-i Türkistan diye de isim yapmış Hoca Ahmed Yesevi (ölm:1166) nin (İslam Ansiklopedisi C-1 S:210) yaşadığı devre rastlanmaktadır. Hoca Ahmed Yesevi'nin yetiştirdiği öğrenciler, Doğu Türkistan Anadolu ve hatta Bulgar içlerine kadar giderek İslam Dinini yaymaya çalışmışlardır. Hoca Ahmed Yesevi'nin Türbesi Yesi'de dir. Kendisi hocaganı silsilesine mensuptur. Büyük bir mutasavvuf Şair olan Hoca Ahmed Yesevi, Yesevîlik tarikatının kurucusudur. 13.ncü yüzyılda Yesevîlik Anadolu'ya girmiştir. O tarihlerde Anadolu Selçuklular tarafından yeniliye fethedilmiş ve müslüman Türkler büyük gruplar halinde Anadolu'ya gelerek yerleşiyorlardı. İşte Anadolu'yu Türkleştirmek ve İslamlaştırmak için Hoca Ahmed Yesevi'nin halifeleri bazan dervişleri ile birlikte küçük gruplar halinde Anadolu'ya göçetmişlerdir. Hatta Hacı Bektaş Veli'nin bile bunlardan olduğu söylenilmektedir. Mesela Saru Saltuk diye şöhret bulan Muhammed Buhari, yediyüz Horasan eriyle Anadolu'ya gelerek oradan Avrupa'ya Leh memlekelerine geçmiştir. Ora halkını müslüman etmiştir. (Prof. Dr. Fuad Köprülü - Türk Edebiyatından İlk Mutasavvıflar Dışişet İşleri Bakanlığı Ya-

yanları, Ankara Üniversitesi Basımevi 1966 sayfa 45) İşte bunlar gibi Yesevi şeyhlerini Anadolu'nun çeşitli şehirlerine gelerek yerleşmiş ve buraları müslüman etmeye çalışmış oldukları gibi, Şeyh Mes'ud da Urfa'ya gelerek Urfa'nın İslamlaşmasına hizmet etmiş, Ahmed Yesevi halifelerinden veya halifesinin halifelerinden biridir.

Ahmed Yesevi'nin ölümü ile Şeyh Mes'ud'un Urfa'da bulunuşu arasında sadece 17 yıl bulunmaktadır. Şeyh Mes'ud bizzat Ahmed Yesevi'nin halifesi değilse, O'nun halifesinin halifesi olduğu çok kuvvetlidir. İkinci olarak, Ahmed Yesevi'nin ikinci halifesi de miladi 1218/19 tarihinde vefat eden Harzemli Said'dir. (Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar S:73) Her ne kadar Şeyh Mes'ud'un babası ile aynı adı taşıyorsa da, bir benzerlikten daha ileri gidememektedir.

Sonuç olarak Nişaburlu Said'in oğlu Şeyh Mes'ud, Hoca Ahmed Yesevi'nin halifelerinden olup, Nişabur'dan Urfa'ya gelmiş ve 1183 miladi tarihlerinde Urfa'da yaşamış Urfa'ya müslümanlaştırmaya çalışmış evliyadandır.

"URFALI Güzele Rubailer"

A. Naci IPEK

Aşk ile Doluyum

Aşk ile doluyum, emin bir limana gitmek isterim
Görülmedik, gezilmedik gülistana gitmek isterim
Sevginin harmanlaştığı, güzelliğin çiçek açtığı
Asûde bir mekânda, o şuh cânâne gitmek isterim.

☆☆☆☆

Gönlümün sultanına

Bir değil, bin can kurban olsun, gönlümün sultanına
Ne saadettir; doyasıya bakabilmek ruhsarına
Hasretinle hastayım, sen de hasta, sen de mustaripsin!
Erdir ülfetine, deva olayım dil-i bimaçına

☆☆☆☆

İkrar Edemeyeceğim Bir His Uyandırdın

Hoşgörüyü, sevgi dolu gül bardağı sende gördüm;
Kıskandıran sadeliği, al yanağı sende gördüm...
İkrar edemeyeceğim bir his uyandırdın bende,
Güzeli, erdemi, sakın bir durağı sende gördüm.

☆☆☆☆

Sevdanla ateş olup

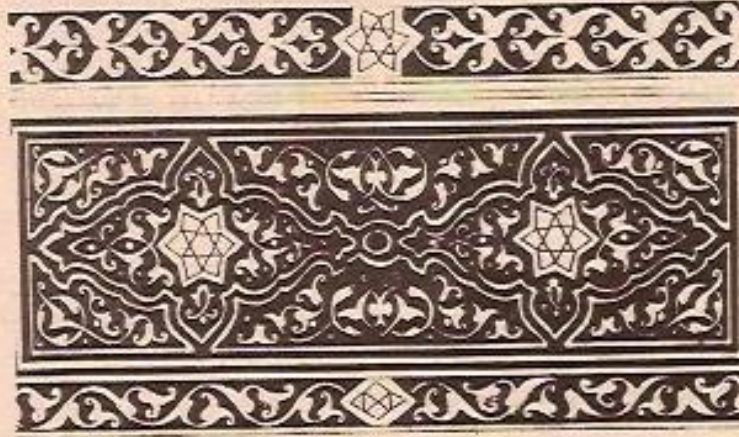
Sevdanla ateş olup, alev alev yanmayı öğrendim;
Severken seni, seni senden de kıskanmayı öğrendim.
Sen ateş, sevgin, tenin ateş, bakışın, nazın, edan ateş
Yanarken ateşler içinde sana doymamayı öğrendim.

☆☆☆☆

GÜLADAM

Mehmet OYMAK

Haber geldi
Birikti nur
Haber geldi
Gelen O'dur
 Kutlu habercilerin alnında
 O'ndan parçalar bulunur
Taşdılar
Nur'du O yük
Buyurmuştu
Mutlak Büyük
 Hayattan ışık olan yerde
 O'ndan parçalar bulunur
Amelelere
Rahmetli O
Varlıklara
Ahmetti O
 Kurtuluş veren hikmette
 O'ndan parçalar bulunur.

GUIDE TO URFA AND HARRAN

A. Cihat Kırkçuoğlu-Mehmet Öymek

GUIDE TO URFA AND HARRAN

The City of Prophets

PEYGAMBERLERİN ŞEHİRİ
URFA VE HARRAN İLHARİTİ

HARRAN PUBLICATIONS SAKLILARA
1992

Ülkemizin turizm potansiyeli, diğer ülkelere (bilhassa Akdeniz ülkelerine) nazaran oldukça yüksek bir düzeydedir. Doğal zenginlik yanında, tarihsel bir zenginliğin varlığı da önemli bir boyuttur. Bu bakımdan diğer turizm ülkeleriyle bir kıyaslama yaparsak, Türkiye'nin tarihsel geçmişi, folklorik çeşitliliğiyle diğer ülkelerle karşılaştırılmayacak kadar özel bir konuma sahip olduğu anlaşıyor.

Türkiye'nin bu özel konumunun yeteri kadar tanıtıldığı söyleyemeyiz. Daha çok deniz turizmine yönelik çalışmalar ve tanıtımların yapıldığı Türkiye'de, denizden uzak bölgelerin tarihi varlıkları yeteri kadar tanıtılmıyor. Bu yüzden, önemli tarihi bölgelerimiz karanlıkta bırakılıyor. Tanıtılması için çaba gösterilmiyor. Yapılan tanıtımlar yetersiz kalıyor.

İşte tanıtılması için hiçbir çabanın gösterilmediği bölgelerden biri de Urfa'dır. Tarihin en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Urfa'nın, büyük bir ta-

rihi geçmişi olmasına rağmen, bugüne kadar resmi veya gayresmî özel kişi veya kurumlarca tanıtımına yönelik çalışma yapılmamıştır.

Bu boşluğu doldurmak amacıyla, iki memleket sever A. Cihat KURKÇUOĞLU ve Mehmet OYMAK, kendi imkanlarıyla hazırladıkları "GUIDE TO URFA AND HARRAN" adlı rehber kitap bu boşluğu şimdilik dolduracaktır, kanaatindeyiz.

Kitap, Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde hazırlanmış, fazla detaya inilmemiş olmasına rağmen, birçok konuya kısa kısa değinilerek, çalışmaya doyurucu bir nitelik kazanmıştır. Okuyucu açısından konuları kolayca kavramak için düzgün bir İngilizce de kullanılmıştır.

Kitap hangi konuları içeriyor? Bunlara bir göz atmakta fayda vardır: Urfa Tarihi, Urfa'daki Peygamberler ve tevhid mücadeleleri, cami ve medreseler, geleneksel Urfa ve Harran evleri, hanlar, hammamlar, Urfa el sanatları, geleneksel Urfa yemekleri... Başlıklarıyla verilen konular kitabın muhtevasını oluşturmaktadır. Bunun haricinde Urfa yemeklerinin bulunabileceği lokantalar, konaklama yapılabilecek otellerin listesi...

Kitap teknik bakımdan oldukça iyi hazırlanmış, 98 renkli fotoğraf, 4 adet haritanın yer aldığı kitap 56 sayfadan oluşmaktadır.

Yeremizin tanıtımına ayrılmış olan bu kitap, inşallah önümüzdeki yıllar için bir başlangıç olur. Bu vesile ile kitabı büyük bir özveriyle hazırlayan A. Cihat KURKÇUOĞLU ile Mehmet OYMAK'ı kutlar, yeni çalışmalarını için başarılar dilerim.

Kitabı temin etme adresi:

HARRAN YAYINCILIK P.K. : 44

Fiyat (Price) : 20.000 TL. 5 \$

ŞANLIURFA

S.A.K.

